

tavasszal elmennék Prágába?” — Ez a puhatólózó, óvatos kérdés már nekem szól. Félénkség is van benne, mert valahova elutazni annyi, mint feltépni az életet... Beleavatkozni. Sebet ejteni a megszokásokon. Talán örökre elkötni a megszokott élet vérkeringését. Az egyedüllétnek s a riadtságának, az elvesztés lehetőségének csakis a magányos órákban jelentkező, ijesztő, képletes vértolulá-sait. „Es Te velem Erdélybe?” — kérdezi Szigligetre írt, 1978. február 26-i le-velében. Van idő tervezni. Pesten most nyakig érő hó van, locs-pocs. A válasz-adás várathat magára...

Az eső csak nem áll el Poitiers-ben, ömlik. Ilyen súlyosan még nem láttam esni francia esőt, ez valahogy nem is eső, világvége. Ahogy becsukom az ern-yőt, hosszú csíkok, fényes, fekete esőcsíkok szaladnak ki alóla, az aszfalton, mint a piócák. Mint a vértócsák. Dél. A Notre-Dame-la-Grande tornyában ész-bontó szépséggel megkondulnak most a harangok, ma mintha többen lennének, mindegyik versengve beszél, kiabál, zeng, ujjong, lelkendezik... Egy lélek va-lahol most tört utat magának, át, át az életen, felfele, ujjongón felfelé, el min-den gyötrelemtől, szinte titkon, mindenki, mindnyájunk megkérdése nélkül.

S akkor még nem tudom, hogy ez Rózsa...

BOZÓKY MÁRIA

ARCKÉPEK KORUNK ZENEMŰVÉSZETÉBŐL

Bizonyos korokban összesűrűsödnek a zeneművészet fejlődésének ellentmondá-sai: egymásnak feszül az új és a régi s a hagyomány és a modernség met-széspontján a fejlődéshez és a múlthoz való viszonyról vallott nézetek is sar-Kitottabbak, keményebbek lesznek. Ki tagadná, hogy manapság éppen ilyen időszakot élünk? A legmodernebb ze-nei irányzatok már a hallgatást is ma-gától értetődő természetességgel vállal-ják a kifejezés érdekében, s megfigyel-hetjük azt az eddig alig-alig észlelt fo-lyamatot — ez régen inkább a kis né-pek zenéjét jellemezte —, ahogy a ze-ne mindinkább összefonódik a társa-dalmi mozgalmakkal, és a nyugati vi-lárban a lázadás, az újat akarás jel-képvé válik.

Varga Bálint András új interjúköte-tében* hű képét adja ezeknek az el-lentmondásoknak, útkereséseknek. Híres zeneszerzőket, karmestereket, zenésze-ket és impresszáriókat keresett föl, s a vallások egymásutánjából érdekes, jellemző képe bomlik ki korunk ze-neművészetének. Aligha lehetne ma még világosan, egyértelműen megmondani, vajon ezeknek az új törekvéseknek megvan-e az erkölcsi hitele, s hogy a kísérletek nyomán valóban új utat vesz-e a zene fejlődése, vagy zsákutá-ba torkollanak-e az avantgarde törekvé-

sek. Nyilván vannak nagy alakjai ko-runknak, mint Boulez és nagy „fel'alá-lói”, mint John Cage. De hogy végül is a kísérlet vagy a hagyomány józan át-értékelése visz-e az új útra, azt alig-ha lehetne megjósolni. Mindenesetre jó volna, ha a zenének ma is lenne olyan következetes, eszméihez hű, etikailag kikezdhethetetlen útmutatója, mint Bartók Béla volt a maga idejében. (Nem vé-letlen, hogy a könyv ugyan a mai ze-néről ad képet, a legtöbbször mégis az ő neve fordul elő benne. Vele a zene ügye visszanyerte méltóságát és tartá-sát. De vajon a manapság tapasztal-ható elapozás nem vezet-e az eszmé-nyek ellaposodásához is? Vajon a töre-dezettség nem bomlasztja-e föl a nem is oly rég még teljesnek látszó világ-képet?)

Nem is olyan régen még a klasszikus teljességre való törekvés olyan nagy mestereinek emlékezéseit, önéletrá-sait olvashattuk, mint Bruno Walteré vagy Pablo Casalsé. Ma az előadóművészet is forrongásban van. Jól jelzi ezt az erjedést a barokk zene előadásmódja körüli egyre szenvedélyesebb csata. Va-jon a „purizmus” merev híveinek van-e igazuk vagy éppen azoknak, akik azt vallják, hogy a műveket korunk izlése szerint kell megszólaltatni? Azok kö-zül, akik a könyvben elmondják véle-ményüket, alighanem Neville Marriner álláspontja a legrokonszenvesebb (s vé-leményének helyes voltát az általa ve-

*Varga Bálint András: Muzsikuszportrék (Zeneműkiadó)

zetett zenekar nagyszerű lemezfelvételei is igazolják), aki a szélsőségek összesebékítésére tesz kísérletet.

Az előadóművészek világa külön birodalom, akár a nagy színészeké. Ők is primadonnák, legfeljebb az a különbség közöttük, hogy van, aki rá is játszik szerepére (mint a világhírű Herbert von Karajan, akiről kevés jót mondanak pályatársai; ennek persze sok oka lehet, többek között a féltékenység...), s van, aki hangsúlyozottan szerény, visszahúzódo, mert így tudja magára irányítani a figyelmet. Az egyik legérdekesebb ilyenfajta egyéniség volt Hans Swarosky, akinek keze alól olyan — ma már világhírű — karmesterek nőttek ki, mint Zubin Mehta vagy Abbado. Ha Swarosky vezényelt, a hallgatónak hátán futkározott a hideg: soha nem lehetett tudni, mikor borul fel a zenekar, tör ki a teljes káosz. Ugyanakkor mégis lenyűgöző egyéniség volt, aki tudott valami olyat is a zenéről, amit elegánsabb, tévedhetetlenebb korés pályatársai soha sem fognak meg tudni.

Még valami nagyon fontosat meg lehet tanulni e művészekről: a kritikai szellemet. Mi kicsit hajlamosak vagyunk arra, hogy a nagy név bűvöletében figyelmen kívül hagyjuk annak

esetleges gyengeségeit, s akit egyszer kegyébe fogadott a közönség, annak minden művét, minden mozdulatát klasszikusnak érezzük. (Ez sajnos a kritika minden területén hovatóvább szabálynak mondható. Hol vannak ma az olyan vitázó kedvű, a maguk — mai szemmel nézve megdöbbenő — tévedéseit is vállaló egyéniségek, mint amilyen Tóth Aladár volt, vagy Molnár Antal, aki alaposan elverte a port Sztravinszkijon? De ha más művészetek kritikai állapotát nézzük, ott sem sokkal rózsásabb a helyzet... Bezzeg az itt felvonnuló művészek! Némelyik kijelentésüket háromszor is elolvassa a meghökkenő zenekedvelő, mert egyszerűen nem hisz a szemének. Hogy Walter Legge élete egyik nagy tévedésének érzi Klemperer szerződötetését a Philharmonia Zenekar élére? Hogy Nadia Boulanger szerint Casals megállt a zene egy bizonyos pontjánál? Hogy...-de miért is szaporítsuk ezeket a megállapításokat? A zenében épp a sokféleség, a tündéri változatosság a legizgalmasabb, s Varga Bálint András könyvét is az teszi kortörténeti dokumentummá, hogy torzítás nélkül ábrázolja a szivárvány minden színét, mely épp árnyalatai miatt oly kimeríthetetlenül gazdag és gyönyörködtető.

(R. L.)

Tájékozáds

Vészi Endre: *Angl Vera és a többiek* (Magvető). Vészi Endre egyik legkövetkezetesebb írónk. Mélységes részvétellel, érezhető elkötelezettséggel és szeretettel ábrázolja a társada'om peremén élőket, akik paradox módon ugyanakkor a közösségi élet legnemesebb eszményeit őrzik szívükben. Mindegyik elbeszélése lelkiismeretvizsgálatra készítő, kényszerítő híradás ezeknek a szerényen, magukba húzódo, álmaikat palástogató, e'esett embereknek sorsáról. Az író szinte szenttelen egyszerűséggel mondja el élettörténetüket vagy ragad ki abból egy jellemző részletet, de e szentelenség vádol is: arra figyelmeztet, hogy ki kell lépünk önzésünk szűk köreiből, s nyitottan kell embertársainkhoz közelednünk, mert csak így tehetjük igazán értelmessé az életet. Szép, elgondolkodtató és jellemző novellák füzére Vészi Endre új kötete, mely korunk alakuló, kereső, válságokat is megélt moráljának igaz szívű krónikáját adja.

Trencsényi-Waldapfel Imre: *Ember vagy* (Európa). A szerző a marxista szemléletű ókortudomány és vallástörténeti kutatás egyik legjelentékenyebb tudósa a magyar műfordítástörténetnek is kiemelkedő jelentőségű képviselője volt. Legszebb, legjellemzőbb fordításainak gyűjteményét tanítványa, Szabó Kálmán rendezte sajtó alá. Trencsényi professzor elkötelezett szenvedéllyel kutatta az ókor klasszikusainak az emberről és az emberhez méltó életéről vallott feltölgását, illetve azt, hogyan vált ez minden kor embere számára ösztönző példává. Fordításai is a korszerűsítés igényével készültek, költői szépséggel, példamutató mérték-tartással, az úgynevezett analitikus elv hí ségével. A kötet érzékletes keresztmetszetét adja hatalmas méretű fordítói munkásságának, legfeljebb azt sajnálhatjuk, hogy a szerkesztő nem tüntette föl mindegyik tolmácsolás keletkezésének időpontját; így még hitelesebb képet kaphattunk volna a szerző belső fejlődéséről. Külön érdekessége a kötetnek, hogy Ezékiel Kivonulását is tartalmazza.